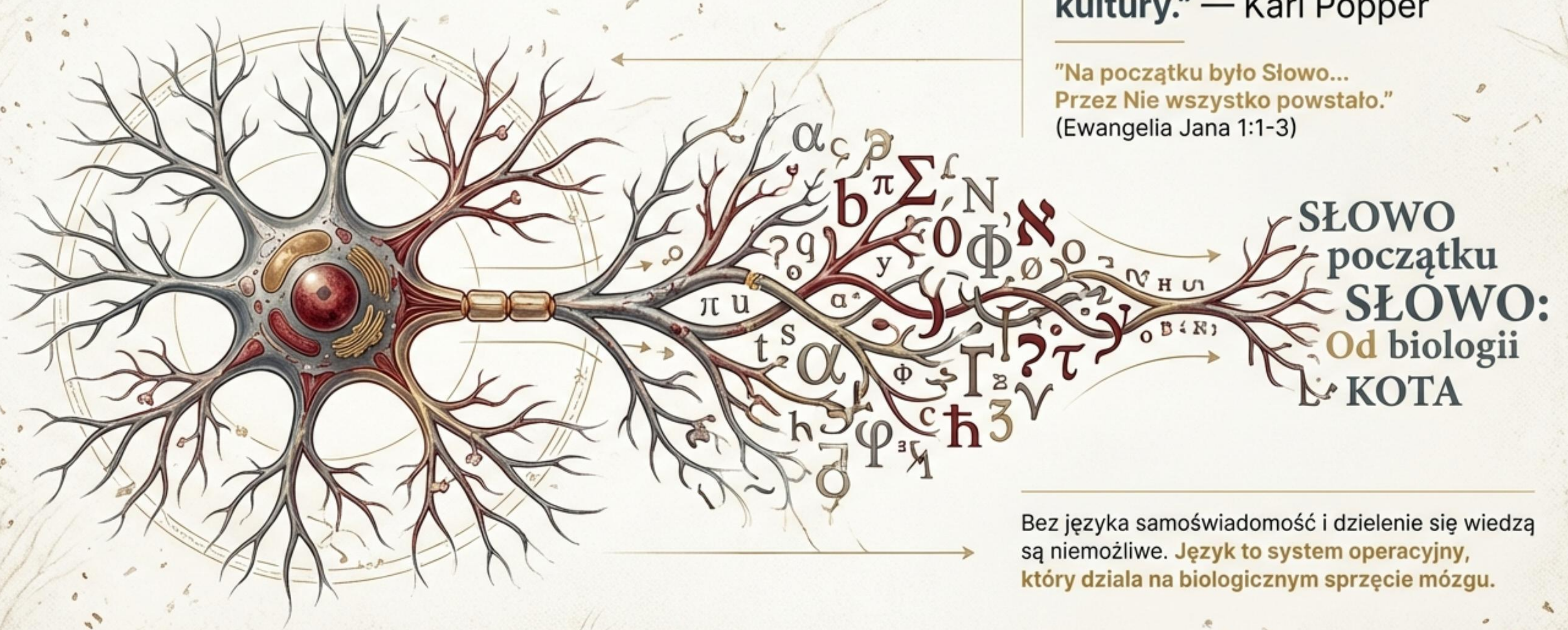

Na początku było Słowo: Od biologii do kultury

Słowo jest stwórcą naszego świata, nie świata zjawisk fizycznych, ale świata zdarzeń mentalnych i świata kultury.” — Karl Popper

”Na początku było Słowo...
Przez Nie wszystko powstało.”
(Ewangelia Jana 1:1-3)

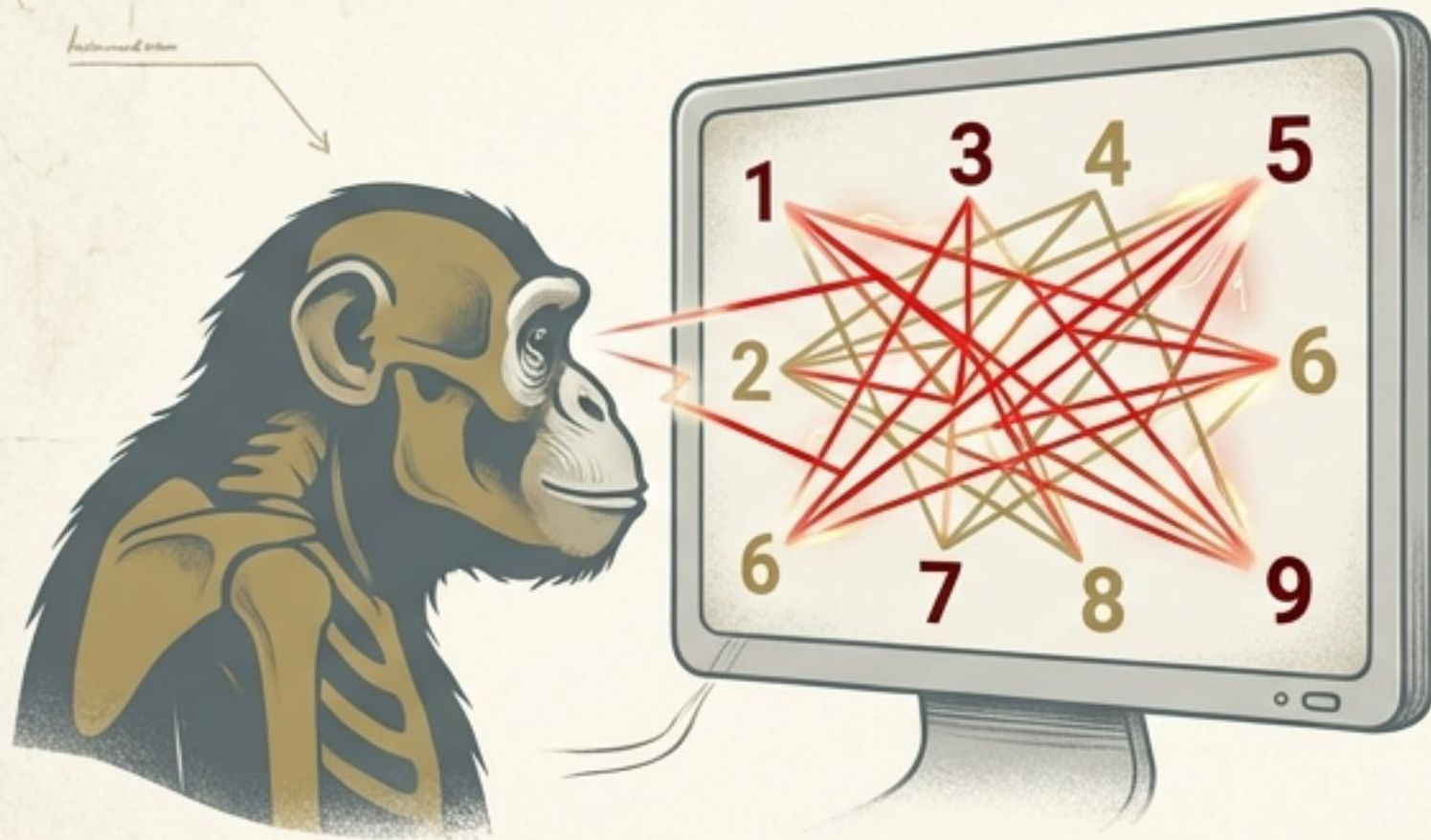

SŁOWO
początku
SŁOWO:
Od biologii
KOTA

Bez języka samoświadomość i dzielenie się wiedzą są niemożliwe. Język to system operacyjny, który działa na biologicznym sprzęcie mózgu.

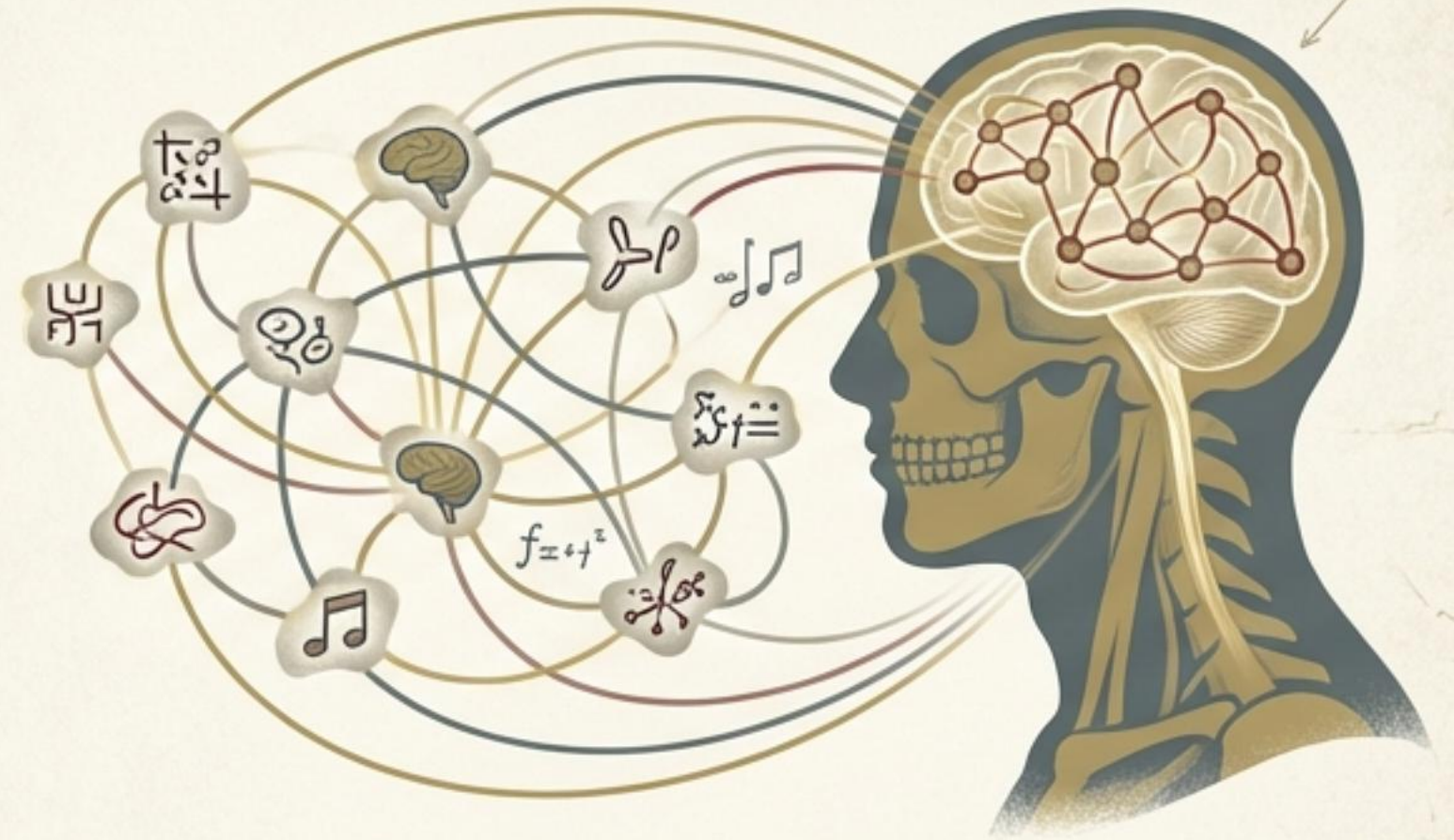
Ewolucyjny kompromis: Pamięć za Symbole

Szympans (*Pan troglodytes*)

Pamięć robocza: 9 pozycji w 0,5 sekundy.
Orientacja przestrzenna (nawigacja w koronie drzew).

Człowiek (*Homo sapiens*)

Pamięć robocza: 2-3 pozycje.
Reprezentacja symboliczna (tworzenie złożonych skojarzeń).

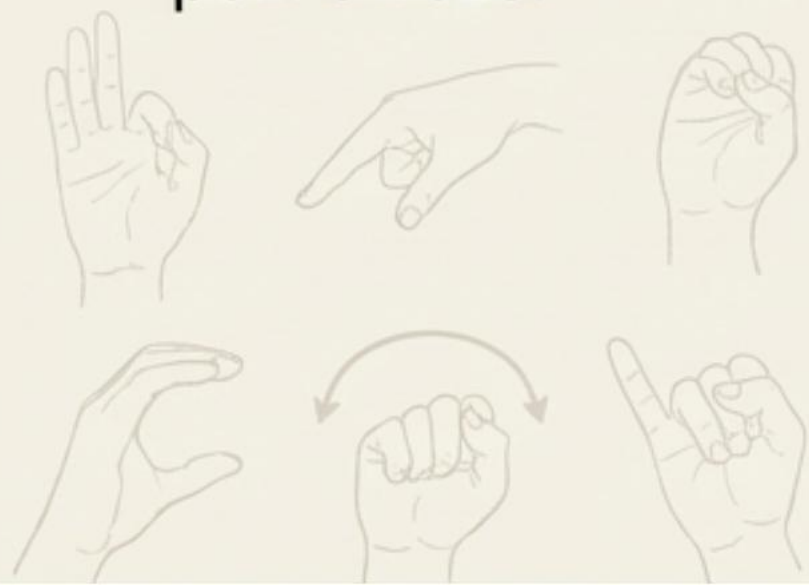
Hipoteza Kompromisu Poznawczego (Cognitive Tradeoff Hypothesis):
Ludzki mózg poświęcił szybkość pamięci krótkotrwałej na rzecz mocy symbolicznej.

Instynkt czy Nauka? Mechanizm Nabywania Języka

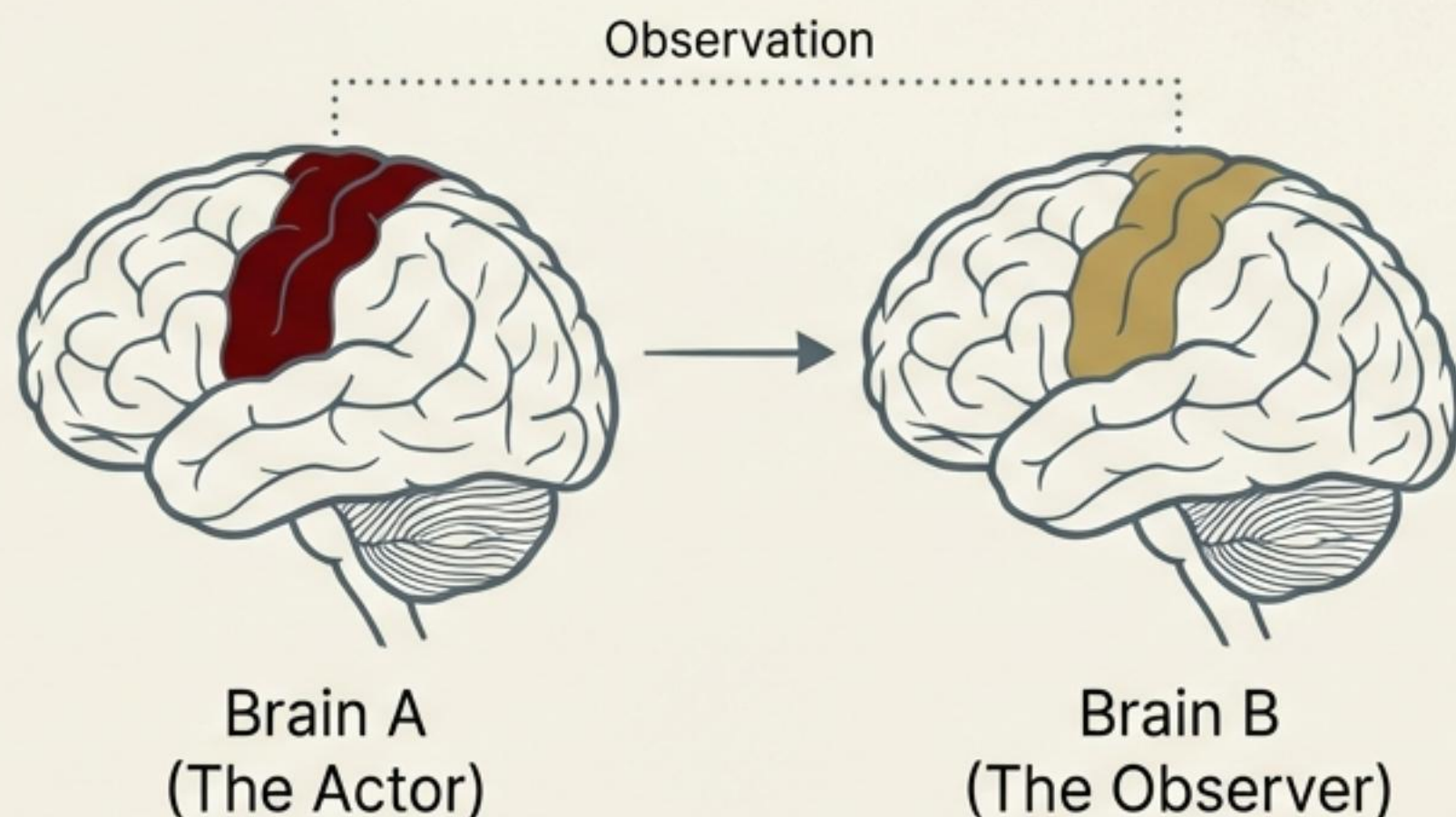

Debata

- Natywizm (Chomsky): Wrodzony "instynkt językowy" i gramatyka uniwersalna.
- Konstrukttywizm: Uczenie się poprzez ogólne mechanizmy poznawcze.

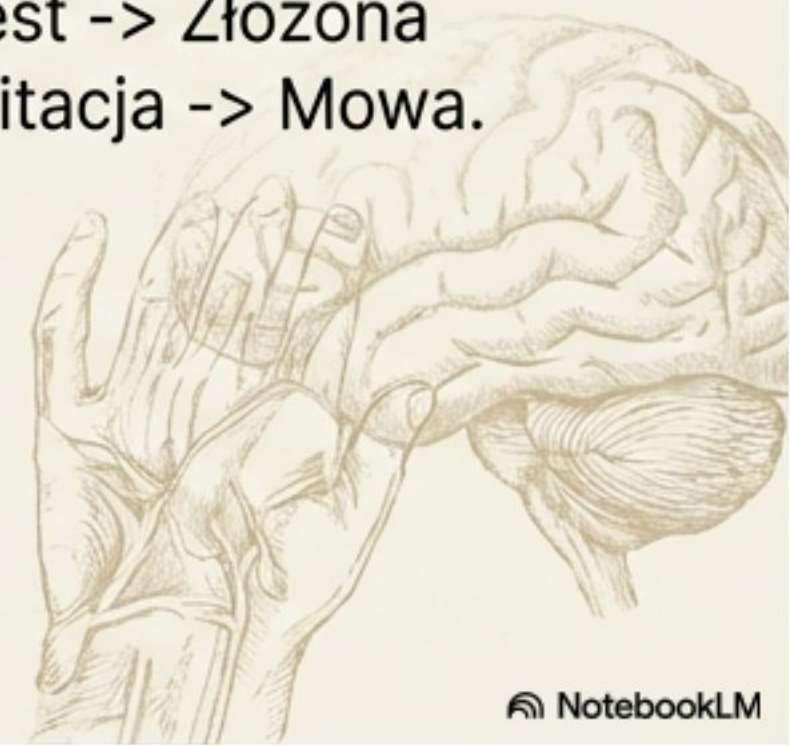
Mirror System

Dziecko przyswaja 10-14 tysięcy słów do 6. roku życia.

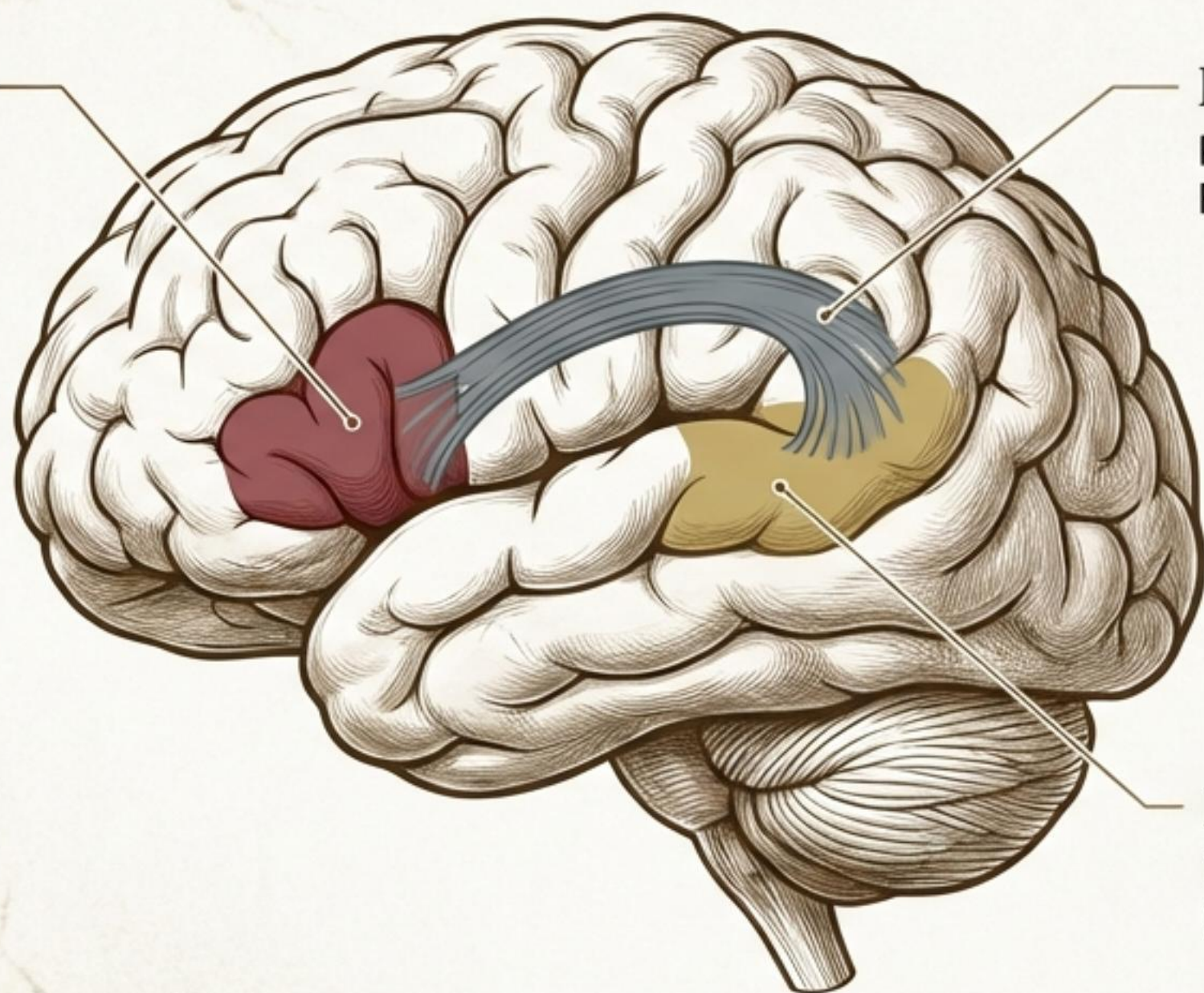
Hipoteza Systemu Lustrzanego

- Neurony lustrzane aktywują się zarówno podczas działania, jak i obserwacji.
- Ewolucyjna ścieżka: Gest -> Złożona Imitacja -> Mowa.

Klasyczna Architektura: Broca i Wernicke

Pole Broki
Produkcja mowy
(Ośrodek ruchowy)

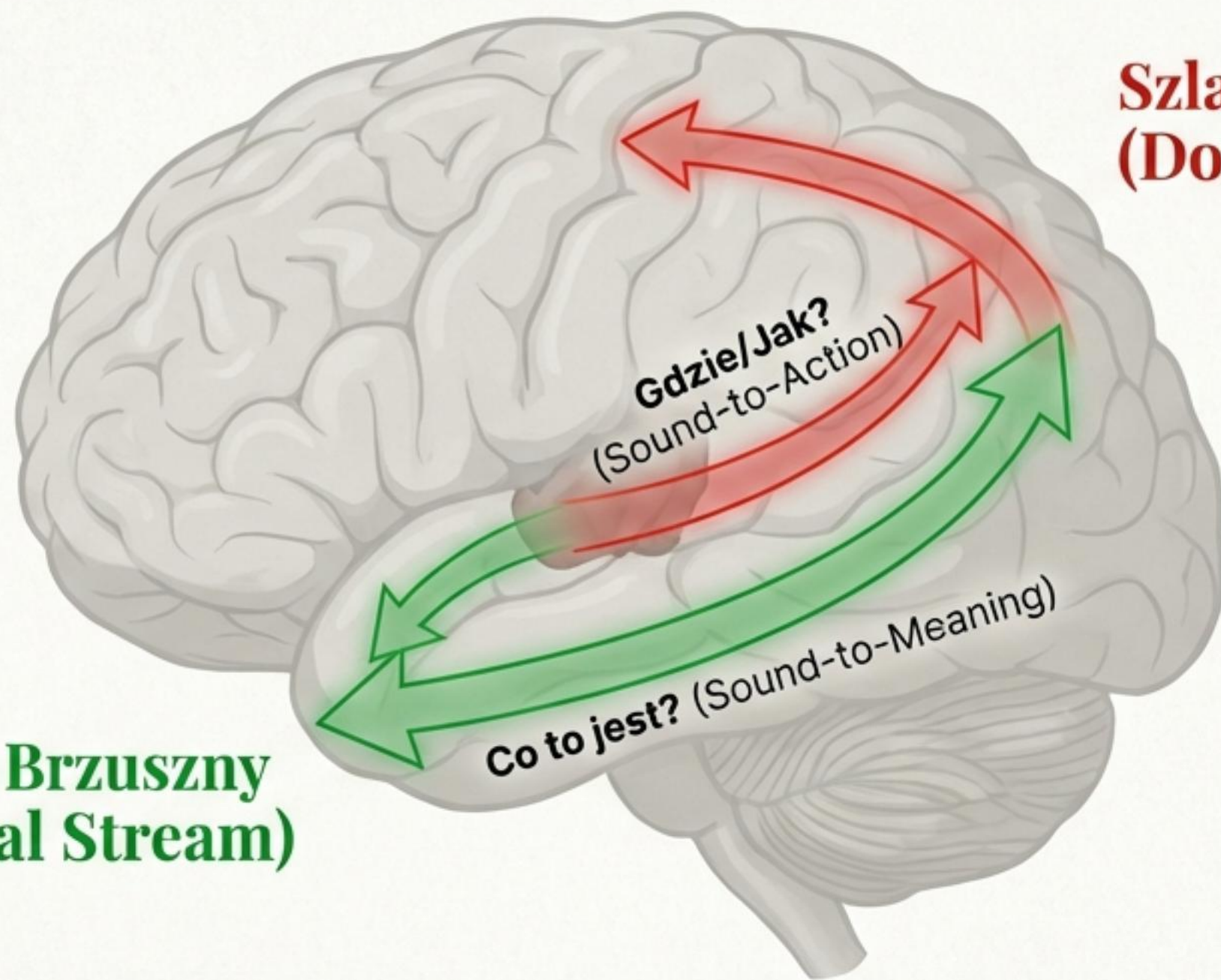
Droga łukowata
Połączenie (Arcuate Fasciculus)

Pole Wernickego
Rozumienie mowy
(Ośrodek czuciowy)

Dominacja lewopółkulowa:
U większości ludzi funkcje językowe są zlateralizowane w lewej półkuli.

- Uszkodzenie Pola Broki: Afazja ruchowa (rozumienie zachowane, brak płynności).
- Uszkodzenie Pola Wernickego: Afazja czuciowa (płynna mowa pozbawiona sensu).

Nowoczesny Model: Dwa Strumienie Przetwarzania

Szlak Grzbietowy (Dorsal Stream)

Funktion:
Mapowanie dźwięku na
plany motoryczne
artykulacji.

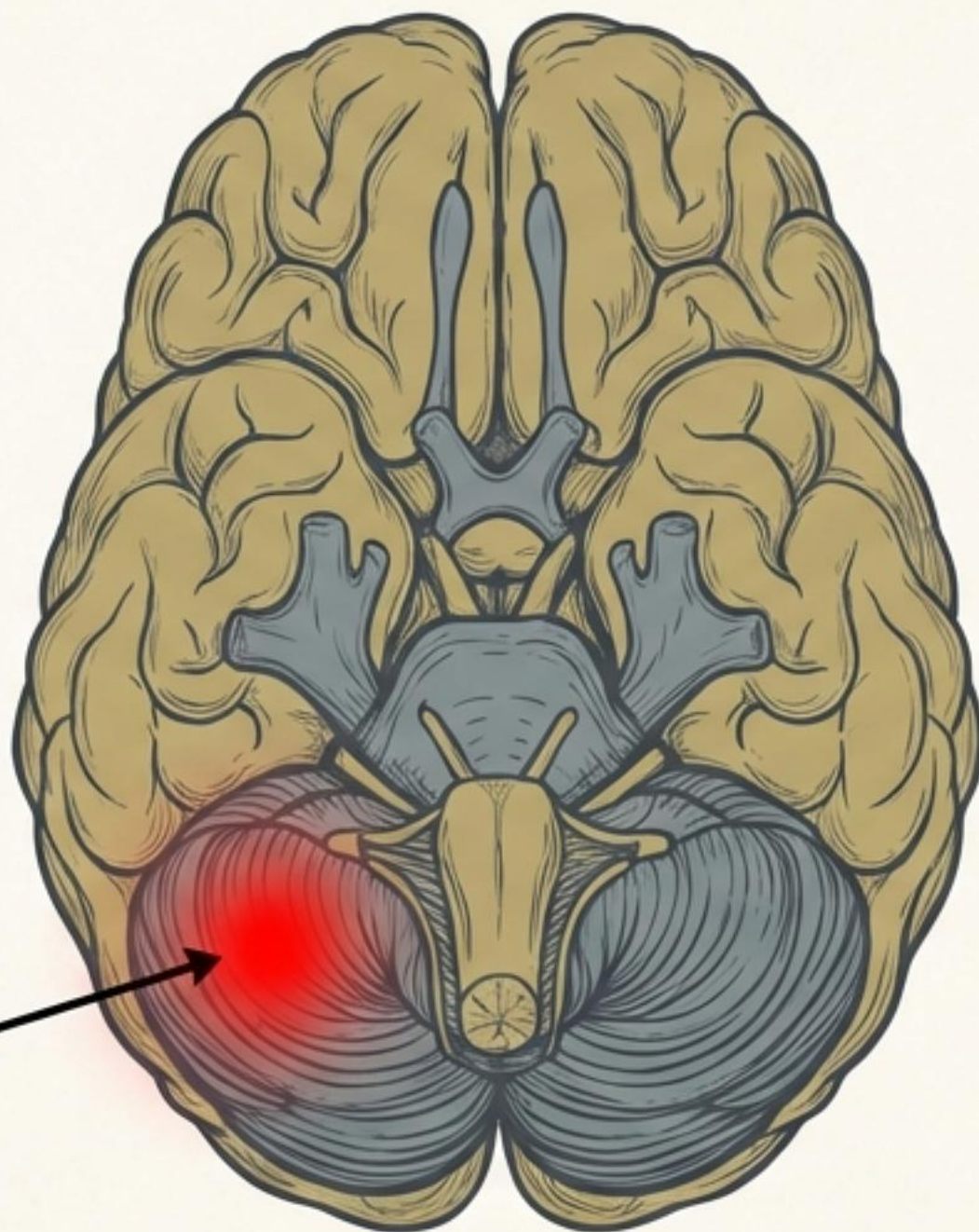
Funktion:
Identyfikacja fonemów,
sylab i znaczenia słów.

Szlak Brzuszny (Ventral Stream)

Mózg przetwarza 'znaczenie' i 'mechanikę' mowy na równoległych szlakach neuronalnych.

Hacking Kory Wzrokowej: Czytanie

Ewolucyjny "Hack": Obszar rozpoznawania obiektów został zaadaptowany do rozpoznawania liter.

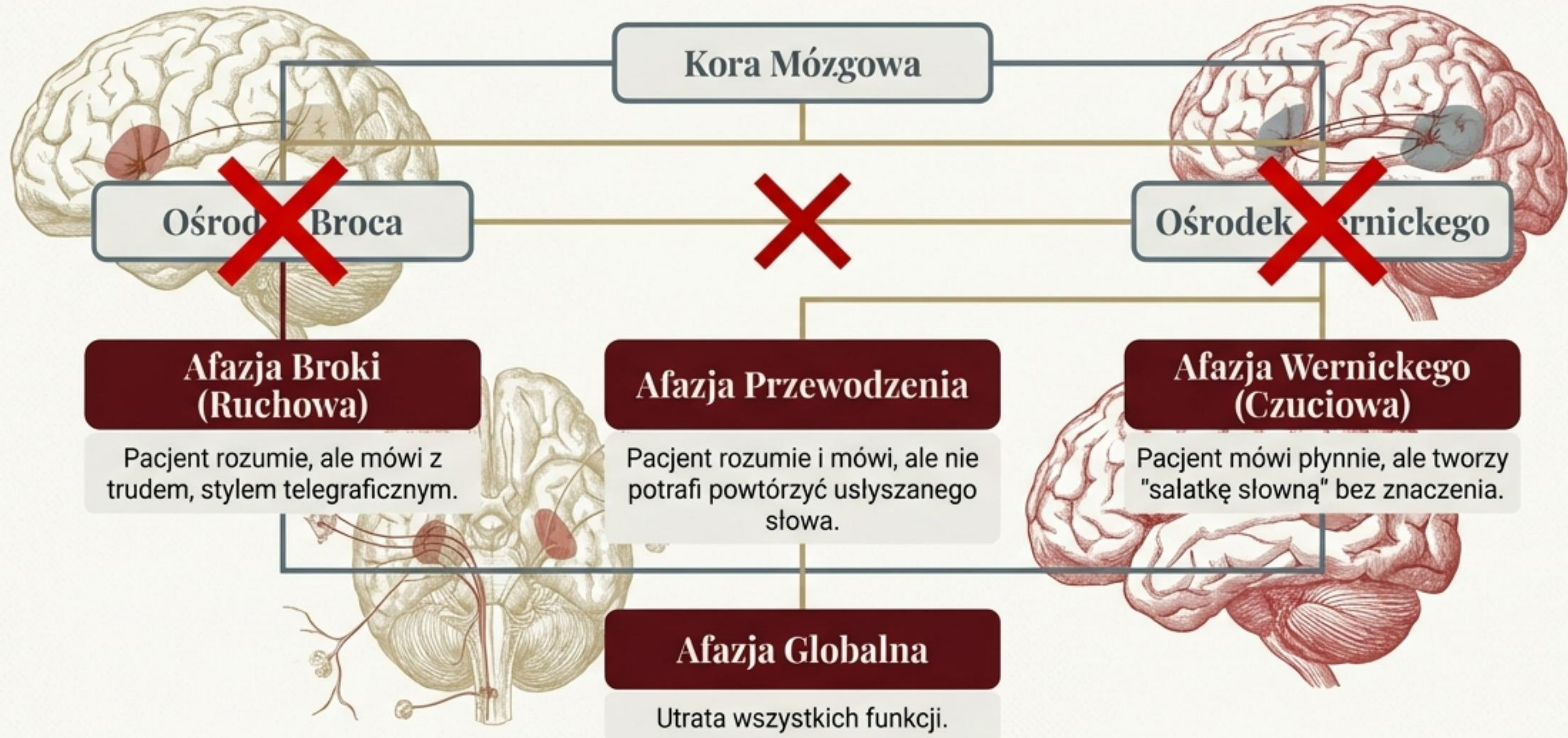
VWFA (Visual Word Form Area)

Spektrum Funkcjonowania:

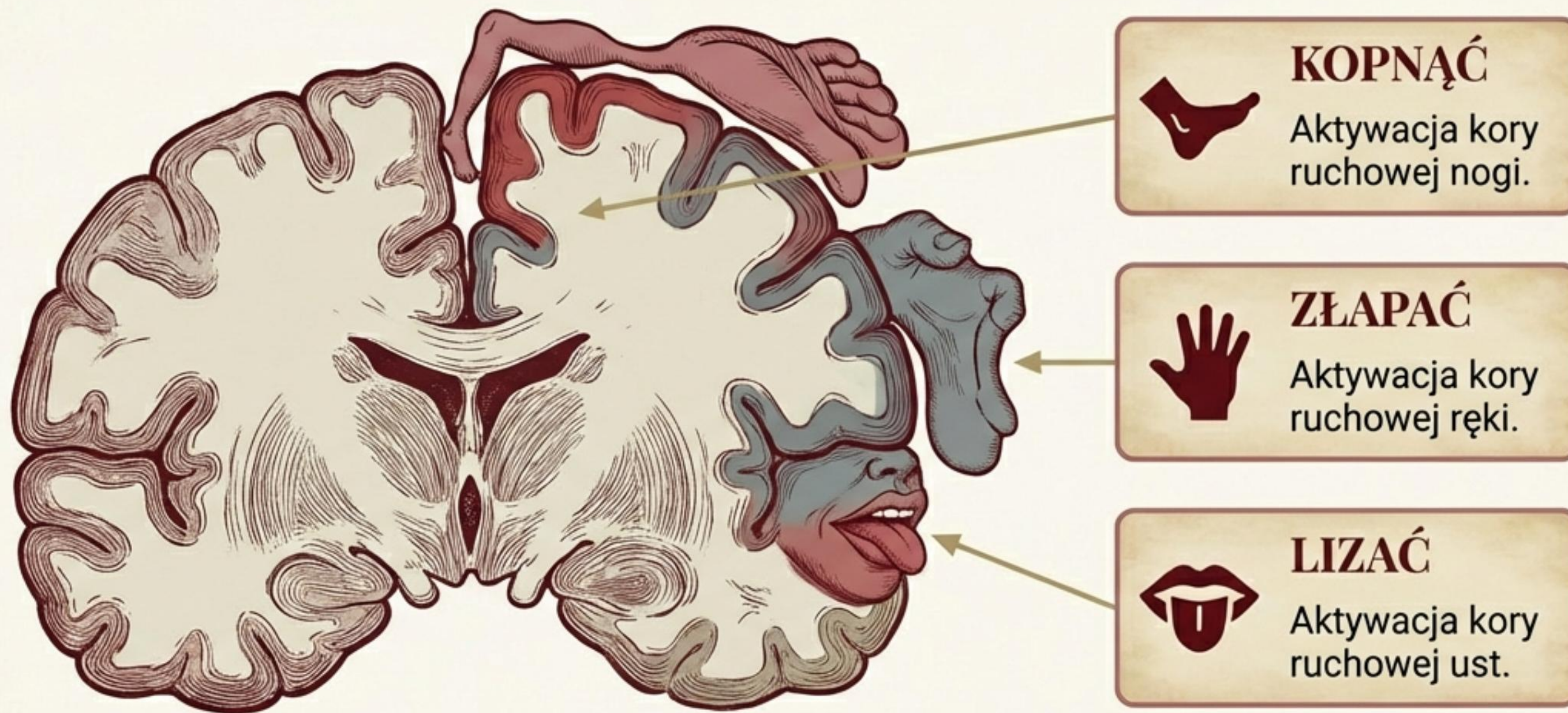
- **Hyperleksja:** Wysoka aktywność VWFA. Przedwczesna zdolność czytania (często w spektrum autyzmu), czasem bez zrozumienia.
- **Dysleksja:** Obniżona aktywność lub słabe połączenia. Trudność w mapowaniu znaku graficznego (grafem) na dźwięk (fonem).

Dysleksja dotyczy 3-4% populacji w stopniu znacznym. Częściej występuje u mężczyzn (czynniki genetyczne).

Awaria Systemu: Afazje

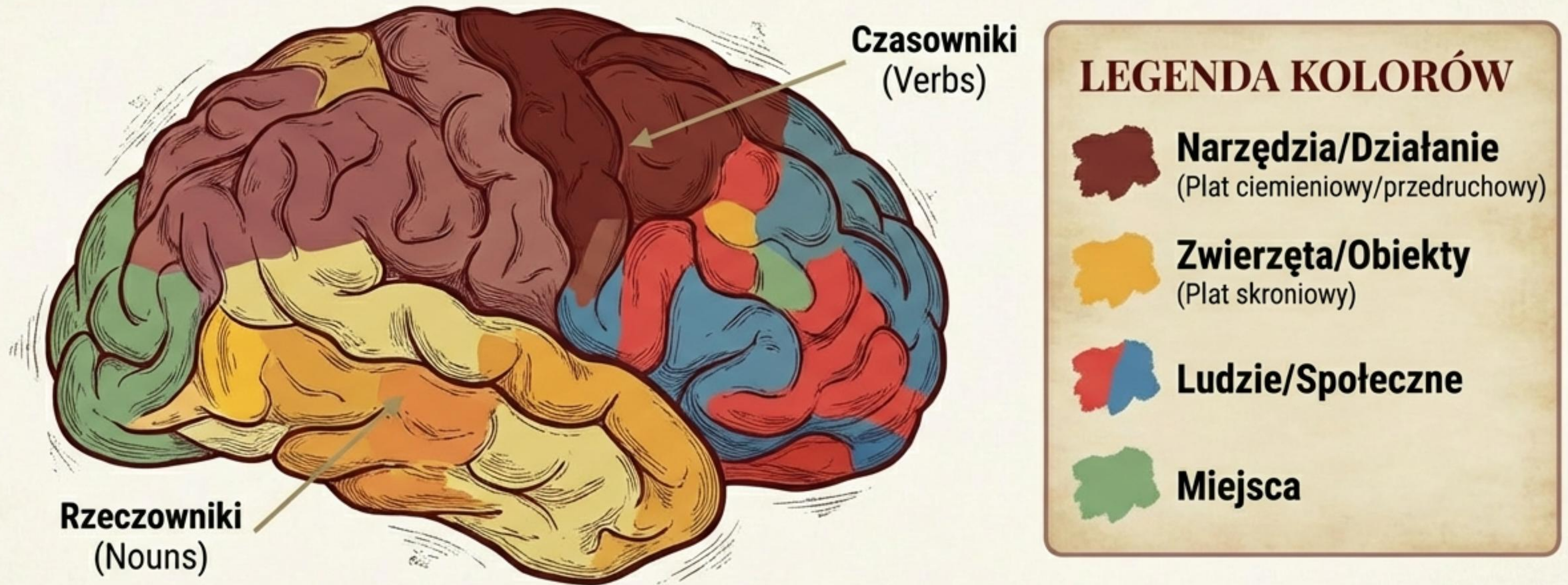

Ucieleśnione Poznanie: Słowa to Działanie

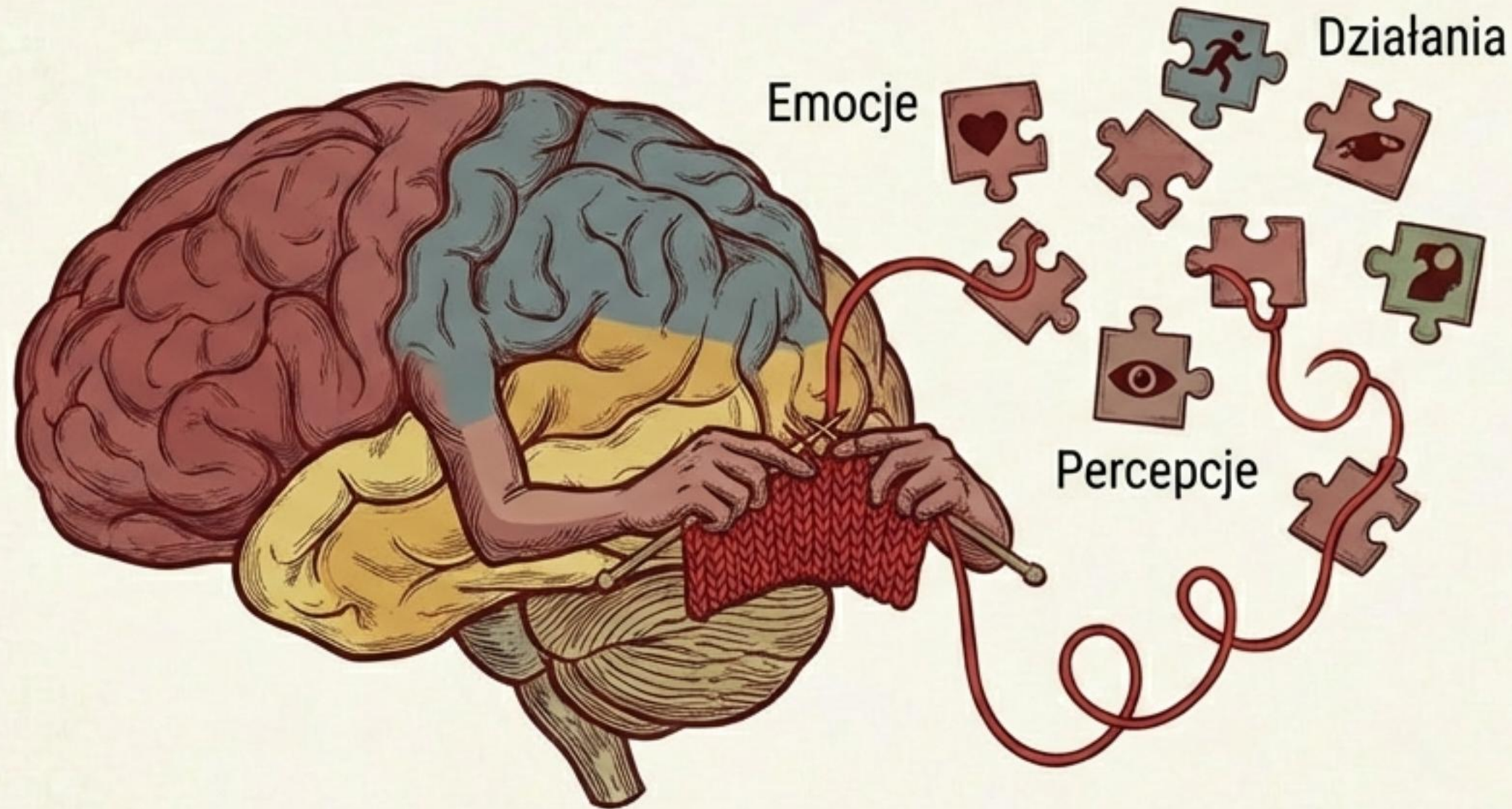
Rozumienie słowa to symulacja działania. Semantyka jest zakorzeniona w ciele, nie w abstrakcyjnym słowniku.

Mapa Semantyczna: Gdzie Mieszkają Pojęcia?

Mózg organizuje słowa kategoriami. Uszkodzenie konkretnego obszaru może wymazać z pamięci całą kategorię (np. nazwy zwierząt), zachowując inne (np. nazwy narzędzi).

“Interpretator”: Narrator w Twojej Głowie

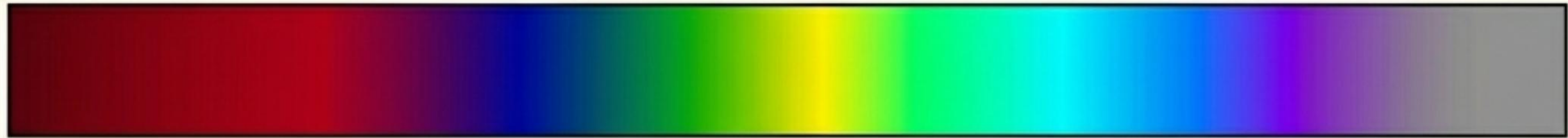

Koncept: Interpretator (Gazzaniga)

Lewa półkula działa jak "rzecznik prasowy" mózgu. Tworzy spójną narrację na temat naszych zachowań, nawet jeśli musi w tym celu konfabulować.

“Wierzmy, że nasze myśli są przyczyną naszych działań, ale często są one jedynie racjonalizacją nieświadomych procesów dokonana po fakcie.”

Hipoteza Sapira-Whorfa: Czy Język Kształtuje Myśl?

Niebieski Zielony

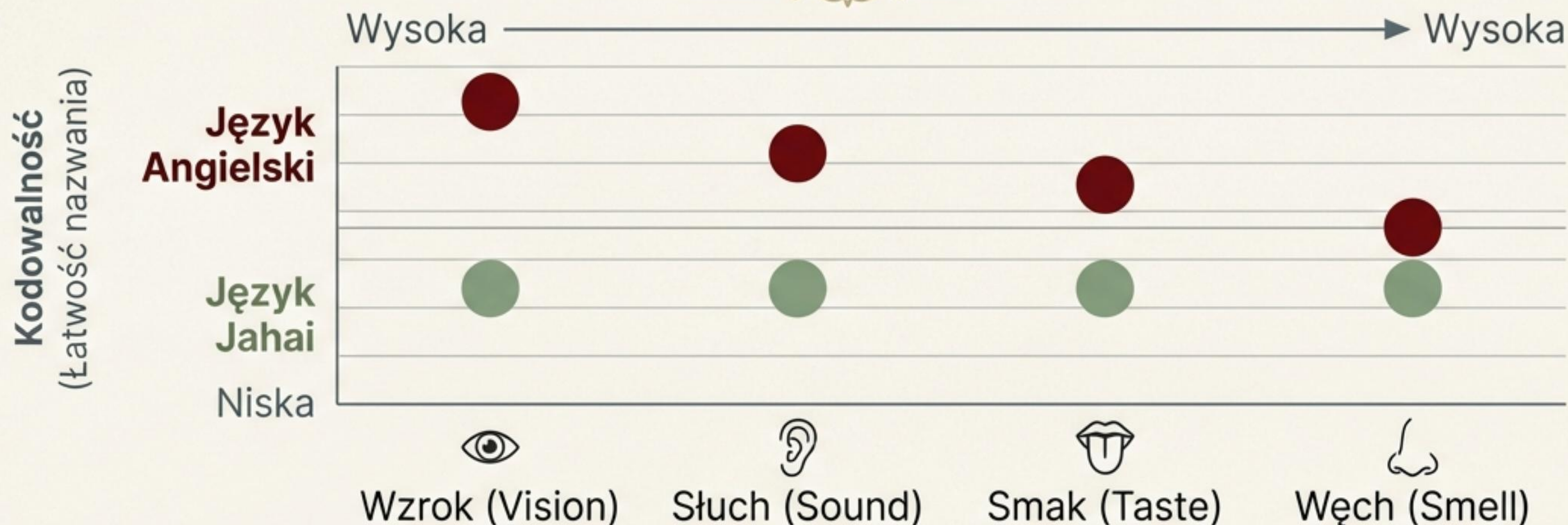
Kultura A (np. Zachodnia)

Grue

Kultura B (np. Starożytna/Lokalna)

1. **Hipoteza Silna vs. Słaba:** Język nie determinuje myślenia całkowicie, ale wpływa na uwagę i pamięć.
2. **Percepcja Kolorów:** Kultury z mniejszą liczbą nazw kolorów inaczej postrzegają granice barw.
3. **Orientacja Przestrzenna:** Języki używające stron świata (Północ/Południe) zamiast egocentrycznych (Lewo/Prawo) wymuszają lepszą orientację w terenie.

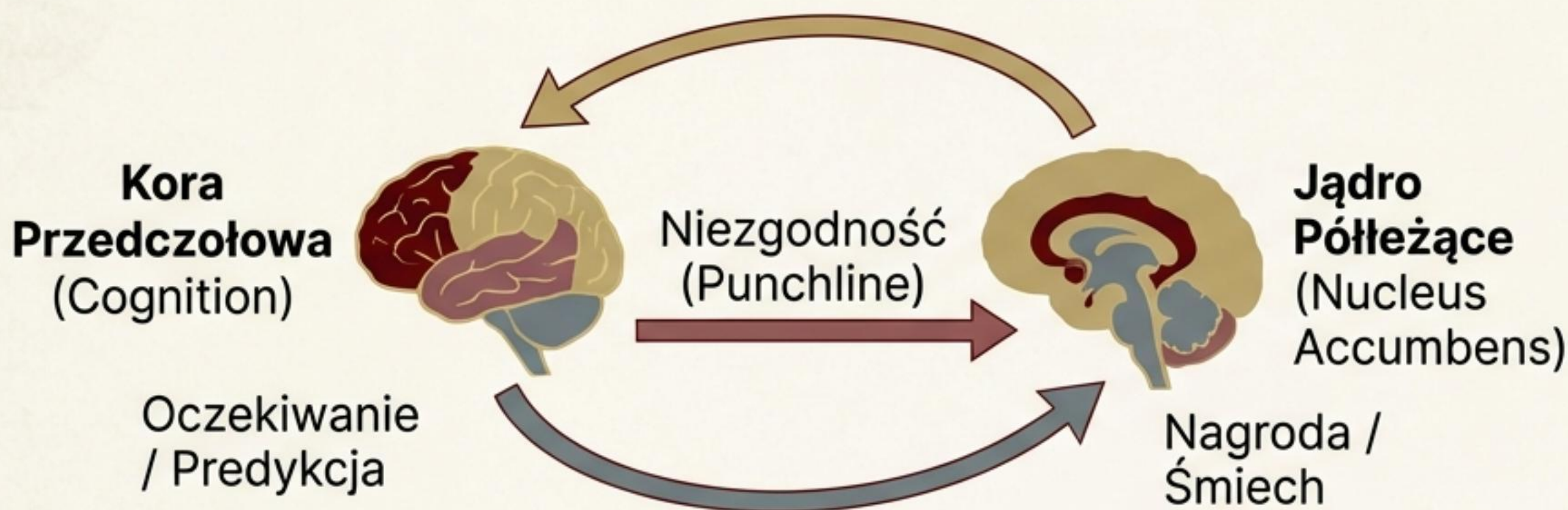
Hierarchia Zmysłów: Co Potrafimy Nazwać?

Analiza:

- Dominacja Wzroku: Języki zachodnie mają wysoki indeks kodowania dla wzroku, ale niski dla węchu ("To pachnie jak...").
- Kontrprzykład: Lud Jahai potrafi nazywać zapachy z taką samą precyzją jak kolory.
- Wniosek: Nasza 'rzeczywistość zmysłowa' jest uwarunkowana językowo.

Humor i Metafora: Zabawa Błędem

Humor: Rozwiązanie niezgodności. Mózg tworzy predykcję, puenta ją narusza, a rozwiązanie zagadki uwalnia napięcie (nagroda).

Metafora:

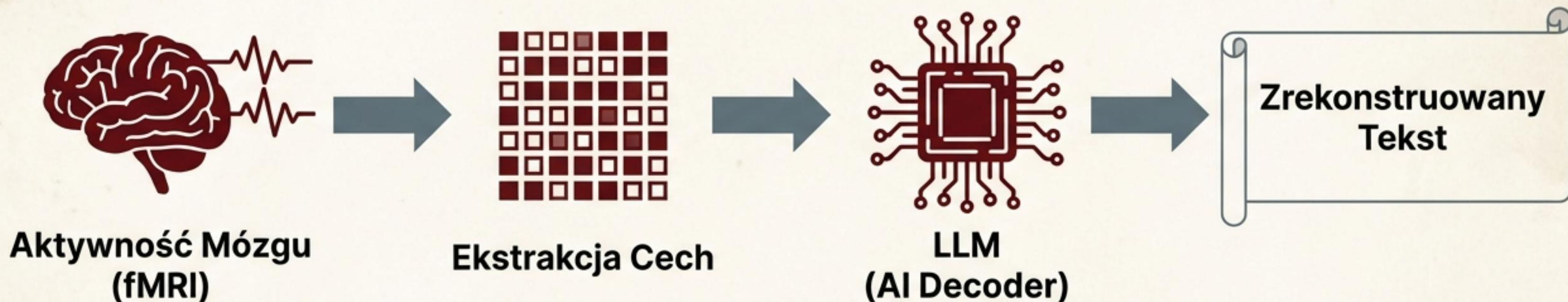
Kształtuje sposób myślenia o problemach społecznych.

Przykład:

Przestępczość jako 'Wirus' (leczenie) vs. 'Bestia' (więzienie).

Nieprzetłumaczalne: Hygge (Dania), Sisu (Finlandia), Komorebi (Japonia) – słowa kodujące unikalne stany emocjonalne.

Przyszłość: Dekodowanie Myśli przez AI

Porównanie Dekodowania

Rzeczywisty bodziec: "I got up from the air mattress and pressed my face against the glass..."

Dekodowanie AI: "I just continued to walk up to the window and open the glass..."

Przełom (Tang et al., 2023): Semantyczna rekonstrukcja ciągłego języka jest możliwa. Bariera prywatności myśli staje się przepuszczalna.

Granice Języka, Granice Świata

"Granice mego języka oznaczają granice mego świata." — Ludwig Wittgenstein

Język to mapa, nie terytorium. Pozwala nam uciec z biologicznej izolacji i budować cywilizację, ale możemy dzielić się tylko tym, co potrafimy zakodować w symbolach.